

Riktlinjer för gestaltning i SAAB-området, västra Mariedal

Innehållsförteckning

BAKGRUND	1
ETT OMTALAT OMRÅDE NÄR DET BYGGDES	1
ETT BOSTADSOMRÅDE VÄRT ATT BEVARA.....	2
GATAN, TORGEN OCH PLATSERNA	2
BOSTADSHUSEN.....	3
GEMENSAMHETSHUSEN.....	3
OMRÅDETS FÄRGER	4
KARAKTÄRSDRAG ATT TA TILLVARA, SAMMANFATTNING:	6
OMRÅDET	6
HUSEN	6
GESTALTNINGSPRINCIPER FÖR FRAMTIDEN	7
OMRÅDET	7
HUSEN	7
ATT VÄLJA FÄRG PÅ FASADEN.....	9
ORIGINALFÄRGSÄTTNING	9
ALTERNATIVA BYGGLOVSFRIA FÄRGVAL:	9
BYGGLOVSFRÅGOR I ÖVRIGT	10
LÄS VIDARE:	10

Dokumenttyp Riktlinjer	Dokumentnamn Riktlinjer för gestaltning i SAAB-området, västra Mariedal	Antagen 2021-04-06 § 39	Antagen av Byggnadsnämnden	
Dokumentägare Plan och bygglov, Miljö- och byggnadsförvaltningen	Dokumentansvarig Stadsarkitekt	Reviderad	Giltighet Tillsvidare	
Dokumentinformation Riktlinjer att använda i samband med bygglovsprövning och förändringar av miljön i det aktuella bostadsområdet		Diarienummer BN.2020.36		
Ämnesområde Arkitektur			Intranät ☒	Hemsida ☒
Andra styrande dokument som omnämns Översiktsplan 2017 (KF, 2017-12-13).				

Bakgrund

Under 1960- och 1970-talen byggdes en stor mängd villaområden i landet. De flesta var anonymt utformade och uttrycket ”villamattor” myntades. Men det fanns undantag och ett av dem är det så kallade SAAB-området som byggdes i kvarteret Orion i Vänersborg där en välplanerad utformning gav området höga gestaltningskvalitéer.

För att underlätta i framtida dialoger med boende i området och för att bibehålla och utveckla de arkitektoniska kvalitéer som finns idag så har byggnadsnämnden gett förvaltningen i uppdrag att ta fram riktlinjer för gestaltningen. Arbetet har lett fram till en analys av vilka värdena är och presenterar förslag på hur vi kan hantera dessa i bygglovsprövningen. Samtidigt ska riktlinjerna fungera som ett stöd för föreningen och de boende i det dagliga underhålls- och förnyelsearbetet. Arbetet har skett i samråd med Västra Mariedals Samfällighetsförening och Förvaltningen för kulturutveckling, Västra Götalandsregionen.

Ett omtalat område när det byggdes

Anledningen till att området kallas för SAAB-området är att initiativet till byggnationen togs av Saab-Scantias bostadskommitté. Man ville skaffa markbostäder åt personalen förutsatt att dessa inte blev dyrare än vanliga lägenheter i flerbostadshus. En grupp blivande boende deltog i programarbetet och ställde upp krav och önskemål. Det rörde sig om ekonomi, husstorlekar, utrustningsstandard, trafiksystem och mycket annat. Ett sätt att hålla nere kostnaden var att vinden kunde lämnas oinredd för att istället ge framtida möjligheter att utöka bostadsytan. Kring den utvändiga miljön framfördes följande önskemål:

”Omväxling i stadsbilden bör eftersträvas, exempelvis genom att olika hustyper används. För att undvika att området ger ett kompakt intryck kan det vara lämpligt att dela in bebyggelsen i mindre grupper. Anpassning till terräng och omgivande bebyggelse.”

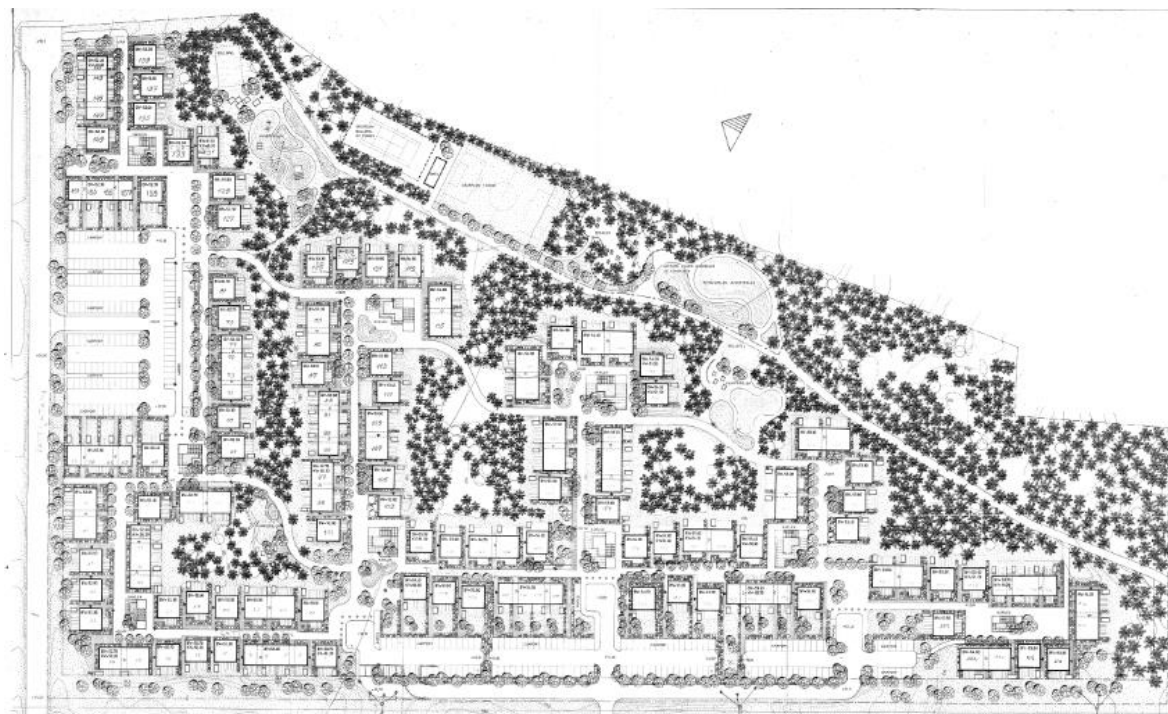
Efter en inbjuden entreprenadtävling där programmet var en del av förutsättningarna, vann Byggnads AB Harry Sjögren tillsammans med Atrio arkitektkontor uppdraget att forma området. Landskapsarkitekt Torbjörn Ringkvist fick uppdraget att planera områdets utemiljö. Han lät det befintliga landskapet bestämma husens placering och hans grundtanke var *”träd skulle gå före hus”*.

Husen togs i bruk 1973–74 och resultatet blev omtalat i hela landet för sina höga gestaltningskvalitéer och samtidigt rimliga kostnader för de boende. Projektet fick Expressens miljöpris 1973. Motiveringen lød:

”En låghusby med den gamla småstadens charm men med all modern komfort till låg kostnad... Åk till Vänersborg och lär!”

I tidskriften Byggmästaren beskriver man det då pågående projektet ingående i en lång artikel där hela planeringsprocessen beskrivs som mycket intressant och speciell.

”Ett önskeområde -i ordets rätta mening- håller på att byggas i Vänersborg. Där har blivande småhusägare själva fått vara med och bestämma hur området ska se ut, hur själva bostaden ska utformas, hur stor den ska vara och vad det hela får kosta.”

Områdets situationsplan från 1972

Ett bostadsområde värt att bevara

Redan som nybyggt uppskattades alltså området för sin gestaltning och sedan flera år tillbaka betraktas det som kulturhistoriskt värdefullt och bevarandevärt. Området är nu nästan 50 år och det är fortfarande sig likt avseende områdesstruktur, byggnadernas utformning och detaljer.

Gatan, torgen och platserna

Bebyggelsen ligger som halvöar med en trädgårdsyta som vetter ut mot naturmarken. Eftersom området är trafikseparerat där bilen är tänkt att stanna vid parkeringsområdena vid de två infartsvägarna i områdets västra och norra utkanter, så skapas lugna och barnvänliga utrymmen mellan husen. Husen ligger tätt sammanhängande och skapar tydliga gaturum där bostädernas entrésidor möter den gående från gatan. Huvudstråket ser ut att ha den gamla bygatan som förebild med sina varierade, sinsemellan förskjutna byggnader placerade olika nära gatan. I gatukorsningarna och återvändsgränderna finns öppna torgliknande platsbildningar som är utrustade med planteringar och lekplatser. Härifrån kan man ta sig vidare på mindre gång- och cykelvägar som leder genom områdets grönytor. Det finns idag 12 st lekplatser, en tennisplan och en fotbollsplan i området. Det är förhållandevis många utelekplatser på de gemensamma ytorna, och föreningen utreder därför möjligheten att reducera antalet för att istället kunna hålla en högre standard på säkerhet och ytskikt än vad man annars ser som möjligt idag.

Bostadshusen

Variationen i området skapas också genom de 6 olika typerna av hus, där 62 bostäder är friliggande 1½-planshus medan de övriga 80 består av 1½-plans parhus och 2-plans radhus med 2 respektive 4 bostäder i varje byggnad.

Gemensamhetshuset

Det finns totalt 8 längor med 118 garageplatser och 2 längor med 24 carportplatser. I övrigt finns det sammantaget ytterligare 122 p-platser vid de två infarterna till området. Längorna är rödfärgade med svarta lister och portar och har samma enkla låga yttre form som de haft sen området byggdes. Det finns en byggnad med lokal för fastighetskötsel och styrelsearbete som också innehåller 2 förråd. Byggnaden är i samma stil som garagen och ligger vid den norra infarten.

Områdets färger

De stora och från marknivån mycket påtagliga röda tegeltaken på 1½-planshusen, med samma form, färg och vinkel håller ihop området och gatumiljön. Taken är mycket karaktärsskapande för området och är tidstypiska från 70-talet då många grupphusområden med stora röda tak byggdes. I Vänersborg finns det 4 grupphusområden med stora röda tak i brant vinkel som byggdes vid ungefär samma tid. Här påverkar taken påtagligt gatumiljön och skapar en lugn och sammanhållande känsla.

Färgerna på husens fasader idag skiljer sig i stora delar från ursprunget. Bilden nedan är ett utdrag ur broschyren som Bygg-Sjögren gav ut i samband med försäljningen av husen som visar hur fasadfärgerna på varje hus skulle se ut. Här får vi en tydlig bild av hur ursprungsidén kring färgsättningen av fasaderna var tänkt med starka varierande färger som återkommer på ett sätt som ska kännas som en sorts naturlig variation.

Den övergripande färgsättningsidén finns idag kvar från 70-talet med de stora röda tegeltaken som håller ihop området som en sammanhållande länk utefter gatorna och de karaktäristiska listverken som framträder men nu oftast i vitt och mot en varierande färgskala på husens fasader:

Det som klart skiljer sig från utformningen från 70-talet är byggnadernas dominerande fasadkulörer. De ursprungliga kraftfulla kulörerna som fanns i 5 olika färgkombinationer gav en speciell och för den tiden typisk karaktär till området. Den upplevelsen av gaturummet finns inte kvar i och med att helt andra färger har valts vid ommålning och kulörerna har efterhand ändrats efter nya tiders smak. Variationen finns kvar precis som det var tänkt från början, men med en mängd olika kulörer och kombinationer. Man finner allt ifrån mycket ljusa pasteller till både dova mörka och kulörstarka färger och här och var syns ett hus med exakt de färger som husen hade när området byggdes.

Idag skiljer sig listverkens färgsättning från ursprunget. Det fanns från början vita detaljer och lister, men bara i en av fem möjliga färgkombinationer (Se rubriken "att välja färg på fasaden" nedan). Nu har en stor andel av husen vita lister efter att modet har skiftat, och detta har blivit en ny faktor som bidrar till att hålla ihop gatumiljön genom att listverkens detaljer på det viset lyfts fram. Byggnadernas övriga fasadkulörer skiftar mycket och varje boende har i stor utsträckning valt sin egen färg. Men samtidigt, tack vare de sammanhållande taken, detaljerna och listverken finns den så viktiga sammanhållna helheten kvar. Med sin variationsrikedom och samtidigt med många karaktärsskapande sammanhållande teman från ursprunget, upplevs området i stort som mycket tilltalande och trivsamt. Känslan av sammanhållet grepp och ordning finns kvar, men på ett annat och inte lika tydligt sätt som tidigare.

I de delar av området där byggnadernas fasadfärg är vit eller mycket ljus utan kontrast mot listverket ser man att en viktig del av ursprungskaraktären går förlorad. Ett vitt hus här och var påverkar inte helheten på ett betydande sätt, men där dessa hus samlas till större grupper bryts kontakten med den sammanhållande färgidén för området. Listverket försvinner eftersom kontrasten mot övrig vägg är borta och kopplingen till de övriga byggnaderna och ursprunget blir svagare. Bedömningen är att det är viktigt att det inte blir fler vita hus i området än vad det är idag om områdets speciella karaktär ska kunna bibehållas.

Karaktärsdrag att ta tillvara

I följande punkter sammanfattas de viktigaste karaktärsdragen att tillvarata i området och för husen.

Området

- ▶ Bilfri och därigenom barnvänlig utemiljö.
- ▶ Varierade och täta gaturum åt byggnadernas framsida kombinerat med stora grönytor för lek och vila utanför trädgårdarna på baksidan ger fina kvalitéer.
- ▶ Omsorgsfull utformning av planteringar, grönytor och lekplatser.
- ▶ Omsorgsfullt utförda och välskötta staket, häckar och andra rumsskapande tillägg speciellt utefter gatorna.

Husen

- ▶ 1½-planshusens stora och från gatan mycket påtagliga röda tegeltaken med lika form, färg och vinkel är tidstypiska till sin karaktär och håller ihop området och gatumiljön.
- ▶ En av hustyperna har entré på gaveln. Dessa höga gavlar med en stor sammanhållen yta, två små fönster och en nätt entré med skärmtak i bottenvåningen är ett återkommande tema i området som på ett tilltalande sätt tolkar idén om den lilla stugan.
- ▶ Också träfasadernas stående panel med listverk och detaljer ger området sin speciella karaktär. De är gemensamma för alla bostadshus och bidrar till den sammanhållna karaktären.
- ▶ Det samma gäller balkongernas och takkupornas utförande.
- ▶ De varierande färgerna på fasaderna ger en variationsrikedom som är en del av områdets ursprungsidé.
- ▶ Fönster och dörrar utan spröjs är tidstypiskt och ursprungligt från när husen byggdes. De enkla fönstren och dörrarna utan spröjs bidrar också till lugn och balans i den i övrigt detalj- och variationsrika gatumiljön.

Gestaltungsprinciper för framtiden

Området

- ▶ Upprätthåll den bilfria och därigenom trygga och barnvänliga utemiljön.
- ▶ Hitta en bra nivå för omsorgsfull utformning och omfattning av planteringar, grönytor och lekplatser. Det är viktigt att bibehålla känslan av trygghet och tillhörighet i områdets utemiljöer trots att man eventuellt drar ner på antalet ytor för gemensam lek och spel.
- ▶ Upprätthåll hög kvalitet på staket och andra kompletterande rumsskapande tillägg. Plank med en höjd över 1,1 m mot entrégatorna tillåts inte eftersom dessa motverkar den öppenhet som är en del av ursprungstanken i området.

Husen

- ▶ Takens form och vinkel ska bibehållas liksom tegelkaraktären och den tegelröda färgen.
- ▶ Takplåt detaljer som skorstensinklädning och anslutningsplåtar kan ha en tegelröd färg som alternativ till den mörka originalfärgen. Vindskivan ska ha samma färg som listverket i övrigt.
- ▶ Bibehåll originalfärgsättningen i området så långt möjligt. Det är därför bygglovsfritt att måla husen i en ren originalfärgsättning. Det är valfritt vilken av dessa färgsättningar man väljer. Se nedan NCS-S-nummer som visar originalfärgsättningen och ett par utvalda alternativfärger som också kan användas utan bygglovsansökan. Det är också bygglovsfritt om man väljer en originalfärgsättning ihop med vitt listverk.
- ▶ All övrig ändring av kulör på samtliga byggnader inom området ska vara bygglovspliktig.
- ▶ En tydlig kontrastfärg i andra kulörer än originalfärgsättningen ska ges bygglov i kombination mot vita lister, om den av byggnadsnämnden inte bedöms vara en olämplig färg i sin omgivning.
- ▶ Motverka grupperingar av vita eller mycket ljusa hus. Förslaget är att bygglov inte ska ges om man väljer att byta färg till en vit, mycket ljus kulör eller till pastellfärg.

- ▶ Husens utförande i övrigt ska bibehållas. Lister och panelsättning, balkonger och burspråk ska inte förändras till karaktär, material och detaljutförande. För nya material och andra förändringar krävs bygglovsansökan. En diskret horisontell list på gavlarna kan accepteras utan bygglov men den ska ges panelfärg istället för listfärg för att på det viset ha kvar det ursprungliga sammanhållna gaveltemat som är karaktäristiskt för området.
- ▶ Fönster och dörrar ska vara utan spröjs. Det är bygglovsfritt för byte från spröjsat fönster till fönster utan spröjs. Det ges inte bygglov för nya spröjsade fönster och dörrar.
- ▶ Gemensamhetshusens gestaltning är karaktäristisk och tidstypisk. Om bygglov ska ges för förändringar bör därför hänsyn till detta tas och till hur det omgivande området påverkas.

En av de karaktärskapande gavlarna som är typiska för området.

Att välja färg på fasaden

Originalfärgsättning

Det går bra att måla om sin fasad utan godkänt bygglov om byggnaden målas om i en av de fem originalfärgsättningarna:

1. Mörkblå fasad med rött listverk (4 hus år 2020)
2. Röd fasad med mörkblått listverk (8 hus år 2020)
3. Gul fasad med brunt listverk (0 hus år 2020)
4. Brun fasad med gult listverk (3 hus år 2020)
5. Grön fasad med vitt listverk (9 hus år 2020)

Färgkoder enligt NCS:

- Blå: S 7707-R96B
- Röd: S 5038-Y83R
- Gul: S 2040-Y10R
- Brun: S 7706-Y43R
- Grön: S 6220-G20Y
- Vit: S 0500-N

En byggnad med färger lika originalfärgsättningen men med vita fönsterbågar

Alternativa bygglovfria färgval:

6. Samtliga originalfasadfärger ihop med vitt listverk
7. Blå fasad med vitt listverk Blå: S 5020-B10G
8. Röd fasad med vitt listverk Röd: S 5038-Y83R
9. Gul fasad med vitt listverk Gul: S 2030-Y20R
10. Brun fasad med vitt listverk Brun: S 7010-Y50R

Bygglövsfrågor i övrigt

Vänd er till bygglovsenheten på Vänersborgs kommun för att få råd och svar på andra frågor kring färgsättning och bygglov, och vad som är möjligt att bygga och ändra just i ”SAAB-området”, kvarteret Orion. Se Vänersborgs hemsida ”Bygga, bo & miljö/Bygga nytt, ändra eller riva” för kontaktuppgifter och mer information.

Läs vidare:

- ▶ Broschyr ”Småhusbebyggelse Västra Mariedal Vänersborg” Bygg Sjögren. Info om området och ritningar på de olika husen. Västra Mariedals samfällighetsförening.
- ▶ Ritningar bygglovsansökan 1972. Bygglovsenheten Vänersborgs kommun
- ▶ Artiklar Byggmästaren 1973 och Byggnadsindustrin 1973.
- ▶ Historiska foton från det nybyggda området och från takomläggning 1980-tal. Vänersborgs kommunarkiv.
- ▶ Västra Mariedal, Historik och fakta om tillkomsten och boendet i V:a Mariedals samfällighet. 2006 Lundh, Malcolm. Västra Mariedals samfällighetsförening.
- ▶ Inventering originalfärger 2020. Västra Mariedals samfällighetsförening.
- ▶ Framtiden vi byggde – nostalgi eller nutid? Västärvet, 2013; www.vastarvet.se/Sys-SiteAssets/vastarvet/kunskap-o-fakta/framtidenvibyggede.pdf
- ▶ Hus i väst. www.slojdochbyggnadsvard.se/kunskap-och-fakta/hus-i-vast/